

1. «А пані не дає нічого, та ще й **гнівається**. «Ти, - каже, - повинна своє мати: ти... а в мене і без вас багато розходу...» («Козачка»)

2. «Загадали мені прости, а Одарці **гаптувати**. Пані часом і добра, тільки **налає**, якщо там негарно, а часом як розходиться, то, мов воду з лотоків, нічим не впиниш. **Тоді всім лихо!**» («Одарка»)

3. «Далі і за Горпиною прийшли:

4. Чому не йдеш?

5. В мене дитина нездужає, - каже вона, плачучи.

6. Панові треба робити, а про твою дитину **байдуже**» («Горпина»).

7. «Тільки братова багацько **гордувала**. Все ж я годила як малій дитині, та ні, не вгодила. Там чи купити що, чи продати, - зроду-віку **не послухає**; хоч шкода з того видима буде; вона свого докаже...» («Сестра»)

8. «Вона з першої години мене **не любила**. Запаски мої найкращії шовкові попсувала, що возьму – вони в руках тліють... Чогось мені в скриню напорошила і золоті очіпки мої потемніли, і пояси червоні полиняли... вона все моє **добро переводить!**» («Свекруха»)

Нарешті третім типом структурно важливих персонажів є так звані «добрі люди», які завжди прийдуть на допомогу, підтримають або порадять щось. Їх поява виникає після порушення «щасливого життя» протагоніста і їх функції спрямовані на покращення життя протагоніста:

«Олеся стоїть у старій свитині, діточки її стомили ніженьки... Нема в їх ні забавок, ані іграшок дитячих, нема й одєжини про святій празник! Такі-то думки взяли Олеся; а до неї підійде то Ганна, то Мотря, то Явдоха; і **говорять до неї привітно**, і про діток розпитують; та бублика їм дає, друга – маківничка...» («Козачка»)

« - Увійди та одпочинь, дитино, - промовив хтось тихо й поважно. Звела очі аж проти мене на липовій лавці старий, старий дід сидить.... Як почула я такі **слова ласкаві**, аж за серце мене вхопило. Сльози ринули мені з очей, а він простяг руку та поблагословив мене...» («Сестра»)

Загалом можна сказати, що у структурі «Народних оповідань» Марка Вовчка яскраво виділяються три структурних елементи, на основі яких розвивається хід розповіді. Структурованість аналізованих творів простежується майже у всіх оповіданнях, що робить їх оригінальними серед творів інших письменників цього жанру. На нашу думку, письменниця обрала дуже вдалу структуру, на основу якої можуть бути нанизані й інші елементи, що у свою чергу створює багатоманітність тем та сюжетів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовчок, Марко. Оповідання [Для серед. та ст. шк. віку]/ Упорядкув. текстів, передмов, додатки І. Андрусяк. – К.: Школа, 2007. – 336 с.

2. Історія української літератури XIX століття [Текст] : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. : У 2 кн. Кн. 1 / М.Г. Жулинський, М.П. Бондар, О.І. Гончар, Б.А. Деркач, Ю.О. Івакін, Л.З. Лімборський, Л.З. Мороз, Є.К. Нахлік, В.Л. Смілянська, П.М. Федченко, М.Т. Яценко ; за ред. М. Г. Жулинського. – К. : Либідь, 2005. – 656 с.

3. Пропп В. Я. Морфология волшебной сказки. Исторические корни волшебной сказки. Комментарии Е. М. Мелетинского, А. В. Рафаевой. – Издательство «Лабиринт», М., 1998. – 512 с.

Ірина КОХАНСЬКА

РОМАН ЕНН ТАЙЛЕР «DIGGING TO AMERICA»: ПРОБЛЕМАТИКА ТА НАРАТИВНА СПЕЦИФІКА

Стаття досліджує проблематику та наративну специфіку роману Енн Тайлер «У пошуках Америки». Доведено, що шляхом відмови від всезнаючого наратора, експериментування з моделями точки зору, введення ретроспективних елементів, досягається ефекту поліфонічності. Полівимірність роману інтенсифікується розмаїттям порушених проблем: усиновлення, зіткнення різних світоглядних/культурних концепцій, адаптація іммігрантів, самоідентифікація та інших.

Ключові слова: етнічність, культура, мультикультуралізм, нарративна стратегія, національність, перспективний центр, ретроспекція, самоідентифікація, фокалізація, «Я»/«Інший».

The article studies the problematic issues and narrative specificity of the novel «Digging to America» by Ann Tyler. It is proved that by means of rejecting know-all narrator, experimenting with models of point of view, introducing retrospective elements, the effect of polyphony is achieved. Multifaceted nature of the novel is intensified by the diversity of the problems discussed: adoption, collision of different outlook/cultural conceptions, adaptation of immigrants, self-identification, etc.

Key words: ethnicity, culture, multiculturalism, narrative strategy, nationality, perspective centre, retrospection, self-identification, focalization, «I»/«the «Other».

Статья исследует проблематику и нарративную специфику романа Энн Тайлер «В поисках Америки». Доказано, что посредством отказа от всеведущего нарратора, экспериментирования с моделями точки зрения, введения ретроспективных элементов, достигается эффекта полифоничности. Многомерность романа усиливается разнообразием поднятых проблем: усыновление, столкновение разных мировоззренческих/культурных концепций, адаптация иммигрантов, самоидентификация и других.

Ключевые слова: этничность, культура, мультикультурализм, нарративная стратегия, национальность, перспективный центр, ретроспекция, самоидентификация, фокализация, «Я»/«Другой».

Енн Тайлер – відома сучасна американська письменниця, визнаний майстер сімейної хроніки, володарка Пулітцерівської премії та низки інших нагород – у 2006 році видала свій черговий (сімнадцятий) роман «Digging to America»¹. У цьому творі, залишаючись у площині сім'ї, довкола якої вибудовуються майже всі її книги, авторка торкається багатьох проблем: усиновлення, вдівство, зіткнення різних світоглядних/культурних концепцій, адаптація іммігрантів, алієнація, самоідентифікація і т.д. Метою нашої статті є дослідити проблематику роману, а також його нарративну специфіку. Аналіз нарративної стратегії роману Енн Тайлер та його ключових проблем дасть змогу зрозуміти особливості стилю її художнього мислення.

Дослідженням творчості Енн Тайлер в Україні займалася Ганна Покидько, в Росії – Ольга Лежнева та Дяра Нурієва, в США – Ангеліка Медвескі, Пол Бейл, Роберт Крофт, Мері Гібсон, Джон Апдайк та багато інших. Роман «Digging to America» не ставав об'єктом наукових студій в українському літературознавстві, у чому вбачаємо актуальність цієї розвідки. В американському літературознавстві цей твір був одним із об'єктів дослідження у дисертаційній праці Ангеліки Медвескі «Faulty Vision and Hearing in the Novels of Ann Tyler» (2008) [4].

На зламі тисячоліть американська літературна традиція трансформувалась із постмодерністичної в мультикультуралістичну. Ці модифікаційні процеси були однією з магістральних тем для обговорення на міжнародній конференції «Американська література після середини ХХ століття», що відбулася в Україні в 1999 році. Тамара Денисова, зокрема, говорила і писала про те, що мультикультуралізм фактично вже став мейнстрімом американської літератури: «Проблема мультикультуралізму невіддільна від проблеми ідентифікації і самоідентифікації нації, проблеми подальшої демократизації суспільства ... Водночас самоідентифікація вже є самовизначенням, укоріненням, укріпленням приналежності особистості до певної людської спільноти. Тепер це вже стає головною течією» [2, 188]. Проблеми самоідентифікації як нації в цілому, так і особистості зокрема на тлі загальних мультикультуралістичних процесів – це те, що складає концептуальне ядро роману «Digging to America». Зіткнення «Я» з «Іншим», альтернативним «Я», що призводить чи до асиміляції, чи алієнації, чи креолізації знаходить у фокусі твору Енн Тайлер. Відтак, виправдано говорити про інкорпорацію естетики мультикультуралізму в творчість письменниці. Здавалося б, Тайлер з її сімейними сагами не має жодного стосунку до традицій мультикультуралізму. Вона – корінна американка, народилася в Мінеаполісі (штат Мінесота) і майже все своє життя прожила у Балтиморі (штат Меріленд). Та все ж особистий мультиетнічний досвід в неї є. Чоловік Енн Тайлер – Тагі Мухамед Модаррессі – був вихідцем з Ірану. Сама письменниця зізнавалася в інтерв'ю Дженіфер Грей, що мультиетнічні колізії, які вона описала у своєму новому романі, – це, вочевидь, «the result of many fond memories of my late husband's gigantic family in Tehran»² [3, 283].

Роман зображує дві сім'ї-антиподи – корінних американців Дональдсонів (Бітсі, Бред,

¹ «У пошуках Америки» (переклад з англійської тут і далі наш – І. К.)

² «наслідок багатьох приємних спогадів про величезну сім'ю мого покійного чоловіка в Тегерані»

Дейв, Конні та інші) та вихідців з Ірану Язденів (Семі, Зіба, Мерієм та інші). Дві родини вперше зустрічаються влітку 1997 року в аеропорту, де кожна з них чекає на прибуття з Кореї всиновленої дитини. Вони встановлюють і підтримують дружні стосунки. З ініціативи Дональдсонів сім'ї щорічно святкують «Arrival Party» – день, коли дівчатка приїхали в Америку. У ході довготривалої взаємодії виявляються етнічні маркери двох родин. Енн Тайлер пропонує читачеві свого роду мозаїку, яка складається з різних етнічних, культурних, світоглядних мікрокосмів.

Закономірно, щоб зобразити цю амальгаму достатньо переконливо всезнаючого наратора недостатньо (він діє лише в одному розділі). Тайлер вдається до екстрагомодієгетичної оповіді – наритивної моделі, за якої оповідач розповідає історію, учасником якої був сам. Відтак, читач сприймає інформацію як безпосередньо адресовану йому, а не опосередковану рефлексіями автора. Авторка також експериментує з моделями точки зору: кожен розділ подається у фокалізації іншого оповідача, яку можна означити як фокалізацію внутрішню, за якої те, що знає і відчуває оповідач, збігається з тим, що знає і відчуває персонаж. У такий спосіб Тайлер досягає плюралістичності і поліфонічності звучання роману і вибудовує комплексну картину етнокультурних та міжособистісних стосунків Дональдсонів і Язденів. Почергово евалюацію подій та персонажів здійснюють представники двох сімей, пропонуючи читачеві альтернативні оціночні вердикти. Однак понад усі чується голос Мерієм, яка є перспективним центром аж трьох розділів.

Перший розділ вкладений в уста всезнаючого наратора (інтрагетеродієгетична оповідь), який описує сцену приїзду дівчаток. Відразу унаочнюється різниця між двома родинами, які зустрічають дітей. Дональдсони шумні, агресивні, вони займають в прямому і переносному сенсі багато місця. Кожен з членів цієї сім'ї тримає табличку, яка маркує їхній стосунок до дитини: «МАМА», «ТАТО», «БАБУСЯ», «ДІДУСЬ» і т.д. Менші Дональдсони принесли надувні кульки, старші – камери, диктофони, мікрофони, подарунки ... Яздени скромно і непомітно стоять у кутку і не виявляють свою присутність аж до прибуття їхньої дівчинки. Енн Тайлер розповідає, що була очевидцем подібної сцени влітку 1997 року, коли чекала в аеропорту з донькою на приїзд її майбутнього чоловіка: «In fact, that's the two of us on page four – the mother and grown daughter»¹ [3, 281]. Вона зізнається, що то був один із найвзрушливіших моментів її життя, який «hung on in my mind for several years, germinating in the dark the way seeds for novels often do»² [3, 281].

Другий розділ детермінований перспективою найстаршого члена сім'ї Язденів – Мерієм, а відтак вузловими питаннями цієї частини роману є імміграція, адаптація в чужій країні та самоідентифікація. Ці проблеми екстраполюються як на новоприбулу онуку Сюзан, так і на саму Мерієм, яка, незважаючи на те що вона вже тридцять дев'ять років прожила в США, думає про себе: «She was not American ... She was a guest ... Still and forever a guest ...»³ [5, 15]. Вона не відчувається тут своєю, хоч прекрасно розуміє, що й в Ірані вона вже теж чужа. У зв'язку з цим вона пригадує випадок, коли вона єдиний раз їздила на батьківщину з часів імміграції. Зіткнувшись з певними проблемами при виїзді з країни, вона відчула себе у пастці: «She felt like a bird beating its wings inside its cage. *Let me out, let me out, let me out!*»⁴ [5, 39]. Мерієм задрить і разом з тим захоплюється своєю невісткою, яка «had so immediately and enthusiastically adapted – listening nonstop to 98 Rock, hanging out at the mall, draping her small, bony, un-American frame in blue jeans and baggy T-shirts ... that now she seemed native-born, almost»⁵ [3, 13]. Мерієм ж досі відчувається алієнованою у світі Дональдсонів з їхніми «Leaf-Raking Parties», «Arrival Parties» і «Whatever-Happens Parties», з їхньою нав'язливістю і гіперсензитивністю. Вона приїхала в Америку в пошуках іншої культури, інших традицій, але фактично стала в опозицію до них.

Фокалізатор третього розділу – Бітсі Дональдсон. Увага сконцентрована на проблемах виховання дітей, а ширше – демократичності американського суспільства. Бітсі дуже

¹ «Насправді, то ми вдвох на четвертій сторінці – мама і доросла донька»

² «крутився в голові декілька років, проростаючи у темряві, як то часто буває із паростками романів»

³ «Вона не американка ... Вона гість ... Все ще і назавжди гість»

⁴ «Вона почувалася як пташка, яка б'є крилами всередині клітки. *Випустіть мене, випустіть мене, випустіть мене!*»

⁵ «так відразу і з запалом адаптувалася – безперестанку слухаючи радіостанцію «Рок 98», тиняючись по торгових центрах, одягаючи своє маленьке, кістляве, неамериканське тіло в сині джинси і обвислі футболки – так що зараз вона здавалася корінною, майже»

самовпевнена, їй здається, що її методи єдино правильні. Вона не поділяє жодного виховного підходу Язденів. Вона обурена тим, що Зіба працює, що Яздени адаптували корейське ім'я своєї дочки (з Сукі на Сюзан), що вони не одягають її у корейський національний одяг, що годують молоком і т. д. Дональдсони, навпаки, зберігають корейське ім'я своєї доньки – Джін-Хо – і виховують її в атмосфері корейських національних традицій. Їхня культурна свідомість граничить з агресивністю і тому не дивно, що Джін-Хо стає в опозицію до нав'язування. Яздени, на відміну, ніколи не акцентують на національному походженні своєї дитини, сприяючи її максимальній адаптації в американському соціумі.

Нетерпимість Бітсі до альтернативних думок, попри заявлену демократичну позицію та політичну коректність, фактично виявляє неприйняття «Іншого». Тайлер пояснює, що її героїня переконана в тому, що «her way is the best way»¹ [3, 281], а Семі в романі екстраполює це твердження на всіх американців. З цього приводу варто згадати розповідь того ж Семі про свого кузена, який іммігрував у США, а згодом переїхав у Японію: «They [Americans] say they're a culture without restrictions ... a do-your-own-thing culture. But all that means, is they keep their restrictions a secret. They wait until you violate one and then they get all faraway and chilly and unreadable ... He [Sami's cousin] said that in Japan, at least they tell you the rules. At least they admit they *have* rules. He feels much more comfortable there»² [5, 82].

Подекуди Бітсі сама дивується, що притягує її до Язденів, що їх єднає, окрім їхніх дітей. Вона не може пояснити цей парадокс, та все ж «they were the first ones Bitsy thought of when she was in the mood for company»³ [5, 62]. Напевно, найкраще це пояснила сама авторка роману: «To me, the Donaldsons' and the Yazdans' relationship is a romance with the «Other». It's composed in equal parts of an attraction toward differentness, a concern that the differentness may be *betterness*, and the subtle resentment that such a concern calls forth»⁴ [3, 283].

Четвертий розділ подається у фокалізації Семі і тут знову на авансцені етнічні та культурні колізії. Незважаючи на те, що Семі народився і виріс в США, він теж відчуває себе тут напівчужинцем. Мерієм нагадує йому, що «when you were growing up, you were more American than the Americans»⁵ [5, 83]. Однак йому, вихованому в традиціях підкресленої іранської ввічливості, не імponує американський стиль життя, йому чужа надмірна відкритість і гіпертрофована нав'язливість. Він висміює вдавану щирість і зацікавленість своїх «співвітчизників»: «So instantaneously chummy they are, so «Hello, I love you», so «How do you do, let me tell you my marital problems»⁶ [5, 82]. І тому Семі некомфортно в компанії Бітсі, яка для нього є епітомою всього американського, карикатурою стереотипного національного характеру. Він дивується Дональдсонам, які вважають, що день, коли їхня донька приїхала в Америку є важливішим, аніж день, коли вона народилась: «For her birthday they give her a couple of presents, but for the day she came to America it's a full-fledged Arrival Party ... Behold! You've reached the Promised Land! The pinnacle of all glories!»⁷ [5, 87-88]. Конфлікт Семі з сім'єю Дональдсонів досягає апогею на одній з вечірок, коли Бітсі своїми нав'язливими порадами ображає Зібуну. Сутичка закінчується бійкою Семі і Бреда. Однак, як запевнює Тайлер, «families love each other ... but it's a complicated and ambivalent love – as Brad's and Sami's half slugfest, half embrace suggests»⁸ [3, 283].

¹ 9

² «Вони [американці] кажуть, що вони – нація без обмежень ... культура, де кожен робить, що йому заманеться. Але суть в тому, що вони свої обмеження тримають в секреті. Вони чекають, доки ти порушиш одне з них, і тоді віддаляються від тебе, стають прохолодними і відчуженими ... Він [кузен Семі] каже, що в Японії тебе принаймні попереджають про правила. Принаймні вони визнають, що в них є правила. Він відчувається там набагато комфортніше»

³ «вони були перші, хто спадав Бітсі на думку, коли їй хотілося компанії»

⁴ «Мені здається, що стосунки Дональдсонів і Язденів – це роман з «Іншим». Він складається рівною мірою з притягання до іншості, зацікавленості у тому, що іншість може бути краща, і водночас з невиразного обурення, що така зацікавленість виникла»

⁵ «коли ти був менший, то був більш схожим на американця, ніж самі американці»

⁶ «Такі вже вони приятні, що відразу заявляють: «Привіт, я тебе люблю», або ж «Як ся маєте, давайте я вам розкажу про мої подружні проблеми»

⁷ «На день народження вони купують їй декілька подарунків, а от у той день, коли вона приїхала в Америку, влаштовують грандіозну вечірку ... Ось! Ти досягла Землі Обіцяної! Вершини слави!»

⁸ «родини люблять одна одну ... але це складна й неоднозначна любов, так як і напівбійка, напівобійми

П'ятий розділ детермінований світовідчуттям Дейва. Центральна проблема цієї частини роману – вдовство. Дейв глибоко переживає смерть своєї дружини. Хронологічно це співпадає з його виходом на пенсію, що ще погіршує ситуацію. Позбавлений повноцінної комунікації, улюбленої роботи, він не знає, як далі жити. Дейв занурюється в себе, порпається у спогадах, докоряє собі за недостатнє терпіння до Конні під час її важкої і затьяжної хвороби. У телефонній розмові з донькою він з гіркотою зізнається: «All my life ... I've been so impatient to get to the next stage. I couldn't wait to grow up, to finish school, to get married; couldn't wait for you children to learn to walk and talk. I hurried things along anyhow I could. For what? I ask myself now. But here's the worst: when I think back on your mother's illness I see I reached the point where I couldn't wait for *that* to be over with, either. I'm horrified at myself»¹ [5, 125]. Цілком несподівано для себе Дейв знаходить підтримку та відряду в особі Мерієм, яка теж втратила чоловіка і теж пройшла крізь жахи його передсмертних мук. Вона переконує його, що звинувачувати себе у нестриманості безпідставно, тим більш, що ті люди, яких вони доглядали перед смертю – це вже по суті не справжні Конні і Кіян. Вона каже: «I wish I had been aware of the day he *really* died – the day his real self died. That was the day I should have grieved most deeply»² [5, 119]. Розділ вражає проникливістю та переконливістю опису трагедії самотньої людини. Вочевидь, це пов'язано з подібною втратою в житті самої авторки: у 1997 році помер її чоловік.

Перспективним центром шостого розділу знову є Мерієм. У цій частині здебільшого ретроспективно, а почасти в теперішньому (візит до кузини Фари, яка «kept in much closer touch with the family than Maryam did»³ [5, 105]) Мерієм повертається до своїх іранських коренів. Знову і знову вона задумується над амбівалентністю своєї національної ідентичності. Порівнюючи себе з Фарою, яка розмовляє фарсі, носить такий екзотичний одяг, «that even in Tehran, people would have gawked»⁴ [5, 142] і взагалі «had chosen to become exaggeratedly Iranian»⁵ [5, 142], Мерієм усвідомлює, що вона зовсім не така. І коли в останній день візиту Фара питає її: «May I serve you more *polo*?»⁶, вона зауважує: «Why don't you just call it rice?»⁷ [5, 147]. Проблема самоідентифікації зринає і в розмовах Мерієм з Дейвом. Мерієм каже: «I am far too sensitive about my foreignness ... You can start to believe that your life is *defined* by your foreignness. You think everything would be different if only you belonged ...»⁸ [5, 181], на що Дейв їй відповідає: «You belong ... You belong just as much as I do ... We all think the others belong more»⁹ [5, 181]. Поїздка до кузини, а також стосунки з Дейвом, стали ще одним кроком у напрямку до самоідентифікації Мерієм, хоча цей шлях ще не завершений.

У сьомому розділі естафету оповідача знову передано Дейву. Вузловими у цій частині роману є проблеми політичної коректності, етнічної стереотипізації та дискримінації, а також всиновлення. Передовсім, у зв'язку з трагічними подіями 11 вересня 2001 року, йдеться про ставлення до вихідців з Середнього Сходу. Семі розповідає, що тепер у всіх публічних місцях, а надто в аеропортах, їх підозріливо оглядають; подекуди їхніх співвітчизників безпідставно затримують та ображають, як наприклад, його кузена з Канади, який через затримку в аеропорту був змушений відмовитись від поїздки в США, куди його запросили на медичну конференцію як спеціаліста в галузі регенерації печінки. Толерантність, яка проявляється у ставленні до себе, до

Бреда і Семі»

¹ «Все моє життя ... я з нетерпінням чекав наступного етапу. Я не міг дочекатися, коли я виросту, закінчу школу, одружуся; не міг дочекатися, коли ви, діти, почнете ходити і говорити. Я прискорював події, як тільки міг. Для чого? Я питаю себе зараз. Але ось що найгірше: коли я подумки повертаюся до хвороби твоєї мами, то я розумію, що я досяг того моменту, коли я не міг дочекатися, щоб *те* все скінчилося. Я жахаюся сам себе»

² «Як би я хотіла знати, в який день він *насправді* помер – день, коли померла його особистість. Саме в той день я мала б побиватися найбільше»

³ «підтримувала набагато тісніший зв'язок з сім'єю, ніж Мерієм»

⁴ «що навіть в Тегерані люди витріщалися б»

⁵ «вирішила бути підкреслено іранською»

⁶ «Дати тобі ще трохи *поло*?»

⁷ «Чому ти не називаєш це просто рисом?»

⁸ «Я занадто чутлива стосовно свого походження ... Починаєш повірити, що життя *визначається* походженням. Здається, що все було б по-іншому, якби тільки ти належала ...»

⁹ «Ти належиш ... Ти належиш так само, як і я ... Ми *всі* думаємо, що інші належать більше»

інших, до власної групи, до інших груп та до світу в цілому, є профілактикою девіантності і основою соціальної безпеки. Виховання толерантності є важливим превентивним заходом деструктивних процесів у соціумі. Як засвідчує ситуація, американці після трагічних подій проявляють національно-етнічну інтолерантність, ксенофобські настрої, що загрожують суспільній безпеці.

У цей час Бітсі та Бред вирішують всиновити ще одну дитину. На цей раз дівчинку з Китаю – Ксіу-Мей. Дейв не в захваті від цієї ідеї, він вважає, що «people should't press their luck»¹ [5, 105]. І знову читач опиняється на черговій вітальній церемонії в аеропорту, але цього разу вона якась натягнута, надумана, буфонадна. До того ж після подій 11 вересня члени родини вже не мають змоги зустрічати дівчинку біля терміналу і відтак почуваються (як і читач) абстрагованими від епіцентру подій.

Восьмий розділ пропущений крізь свідомість Зіби. У ньому продовжується дослідження проблеми взаємопроникнення та асиміляції різних культур. У цій частині роману Мерієм та Дейв зближуються, між ними зароджуються почуття, і Дейв пропонує Мерієм руку й серце. Вона погоджується вийти за нього заміж, однак на другий день змінює думку і відхиляє пропозицію. Це болісно сприймається як Дейвом, так і усіма членами двох сімей. Мерієм мотивує це виключно культурною несумісністю: «He is so American ... He takes up so much space. He seems to be unable to let a room stay as it is; always he has to alter it, to turn on the fan or raise the thermostat or play a record or open the curtains»² [5, 212]. І далі вона переходить до узагальнень: «Americans are all larger than life. You think that if you keep company with them you will be larger too, but then you see that they're making you shrink; they're expanding and edging you out»³ [5, 212].

Дейв, рефлексуючи над етіологією їхньої несумісності, теж мотивує її «Іншістю». Знаменно, що цю «Іншість» він бачить заангажованою навіть у мовленні. Він розповідає своїй доньці, що Мерієм не користується артиклями. У листі до нього вона написала: «I am having very nice time» і «Tomorrow we go to antique shop»⁴ [5, 227]. Дейв пояснює: «... it implies some ... resistance. Some reluctance to leave her own culture. I suspect that that's what went wrong between the two of us. The language was a symptom, and I should have paid more attention to it»⁵ [5, 227]. Гомі Бгабга у передмові до книги «Нація і розповідь» писав про мову як про амбівалентну структуру «із обличчям Януса» [1, 738], яка вибудовує дволикий дискурс нації. Керуючись цією думкою, можна стверджувати, що Дейв і Мерієм були різні, але не «Інші», бо обидвоє були американцями, тільки Мерієм була другим обличчям дволикого Януса, або, як називає її Ангеліка Медвескі, «американкою через дефіс» [4, 161].

У дев'ятому розділі оціночні вердикти виносить маленька Джін-Хо. Відтак тут ми не зустрічасмо імен Бітсі, Бред, а натомість – мама Джін-Хо, тато Джін-Хо, бо, як пояснює Тайлер, «most children don't think of their parents by their first names»⁶ [3, 285]. У цьому розділі обговорюються проблеми, пов'язані з адаптацією і загалом з вихованням Ксіу-Мей, а також резистентністю, з якою Джін-Хо ставиться до насадженої батьками корейської культури. Замість автентичних корейських іграшок, якими Бітсі і Бред заставляють її гратися, вона хотіла б мати «American Girl doll complete with all accessories»⁷ [5, 237], таку, як у Сюзан.

Енн Тайлер, досліджуючи у романі низку культур (американську, іранську, корейську і почасти китайську), жодну з них не позиціонує як кращу. Авторка радше критикує надмірну культурну сензитивність, яка у сім'ї Дональдсонів межує з буфонадою. Чим більше вони намагаються залучити Джін-Хо до культури країни, в якій вона народилася, тим більш опозиційно

¹ «людям не слід випробувувати свою долю»

² «Він такий американський ... Він займає так багато місця. Він ніколи не може залишити в кімнаті все, так як є, завжди мусить щось змінювати: ввімкнути вентилятор чи підвищити температуру термостата, чи ввімкнути музику, чи відкрити занавіски»

³ «Американці більші, ніж саме життя. Ти думаєш, якщо ти будеш підтримувати з ними стосунки, то ти теж збільшишся, але потім ти усвідомлюєш, що вони тебе зменшують; вони розширюються і витісняють тебе»

⁴ «Я гарно проводжу час» і «завтра ми підемо в антикварну крамницю»

⁵ «... це означає якийсь ...опір. Якесь небажання покидати її власну культуру. Я підозрюю, що саме через це у нас нічого не склалося. Мова була симптомом, і я мав би звернути на це більше уваги»

⁶ «більшість дітей, коли думають про своїх батьків, не згадують їхні імена»

⁷ «ляльку – «американську дівчинку» – з усіма аксесуарами»

вона до неї ставиться. Коли Бітсі говорить їй, що колись вона оцінить ту атмосферу, в якій вони її виховують і, можливо, навіть захоче поїхати у свою рідну країну, то Джін-Хо думає: «Jin-No was not to travel to Korea. She didn't even like the food from Korea. She didn't like wearing those costumes with the stiff, sharp seams inside ...»¹ [5, 220]. Нав'язування етноідентичності дитині призводить до її абсолютної алієнації від корейської культури. Водночас акцент на іншості Джін-Хо є зовсім беззмістовним, оскільки дівчинка була перевезена в США у віці немовляти і зовсім не пам'ятає своєї країни, на відміну, скажімо, від Мерієм, яка переїхала у зрілому віці і тому зазнала культурного потрясіння. Джін-Хо не відчуває себе іншою, однак її батьки повсякчас на цьому наголошують. Вона в п'ять років більш свідомо своєї національної ідентичності, аніж Бітсі й Бред.

Останній розділ запропонований у фокалізації Мерієм. І знову магістральною проблемою постає самоідентифікація. Однак у цьому розділі Мерієм врешті «знаходить» себе, усвідомлює себе частиною Америки і її культури. Для неї самої її національність все ще через дефіс (хоча офіційно вона вже давно американка), однак на цьому етапі процес її адаптації завершується. Символічно вона возз'єднується з сім'єю Дональдсонів – цією епітомою Америки. Можна сміливо стверджувати, що Мерієм найгостріше переживає процес пошуку власного «я», власної «Америки», проблему самовизначення.

Фінал роману сугестує дієвість одного з магістральних для американської культури поняття – «melting pot». Етнічні ідентичності обох сімей колаборують, зазнають впливу впродовж книги і, як наслідок, проникають одна в одну, збагачуючись і до певної міри асимілюючись. «Like Tyler's past novels, *Digging to America* ... addresses identity through an analysis and deconstruction of the family»² [4, 141], – стверджує Медвескі. Мерієм, яка на початку роману чітко позиціонується як аутсайдер, в кінці стає частиною, нехай не цілком асимільованою, американської культури. І остання «Arrival Party» у романі, це фактично «Arrival Party» для Мерієм, яка хоч і прожила майже 40 років в Америці, проте тільки зараз себе американкою усвідомила, відчула й сприйняла: «Instead of defining Iranian and American separately, Maryam accepts the hyphen and sees that she is all encompassing»³ [4, 178]. Так завершується «Immigration Tango»⁴ [5, 169] Мерієм Язден.

Роман «Digging to America» приводиться в дію не стільки траєкторією сюжету, скільки автентичністю та колоритністю персонажів. Тут немає стереотипів, це все живі люди з своїми віруваннями, почуттями, амбіціями. Всі вони еволюціонують упродовж роману, здійснюючи вплив та зазначаючи впливу «Іншого».

Оповідна структура роману також включає в себе розлогі ретроспекції. Завдяки «стрибкам у минуле» читач отримує змогу дізнатися про ті епізоди життя персонажів, які спричинили певні події у теперішньому. Ретроспективно ми дізнаємося про причини, які привели обидва подружжя до рішення всиновити дітей, про місце, час та обставини знайомства подружжя Дональдсонів та Язденів, про перший шлюб Бітсі, про дитинство та юність Семі, про подружнє життя Мерієм, її приїзд в Америку та інше. Також ретроспективно ми знайомимося з деякими персонажами, які не діють у теперішньому: із покійним чоловіком Мерієм – Кіаном, з її мамою, першим чоловіком Бітсі – Стівеном та іншими. У порівнянні з попередніми романами Тайлер питома вага екскурсів у минуле в цьому творі значно редукується, але, незважаючи на невеликий обсяг, їхня змістова наповненість приводить в дію сюжет, мотивує вчинки, і тому вони є важливими компонентами оповідної структури твору.

Проаналізувавши наративну специфіку роману, можна стверджувати, що Енн Тайлер, відмовившись від всезнаючого наратора, запропонувавши екстрагомодієгетичну оповідь, при цьому змінюючи перспективний центр цієї оповіді у кожному розділі, досягає поліфонічності звучання роману. Її наративний спосіб осмислення світу демонструє різноманітність і відмову від зведення цієї різноманітності до однорідності або домінування якоїсь однієї точки зору. Такий наративний колаж вдало віддзеркалює проблеми, порушені у романі, тому що такі питання, як

---

¹ «Джін-Хо не поїде в Корею. Їй навіть не подобається їжа з Кореї. Їй не подобається носити костюми з твердими і грубими внутрішніми швами»

² «Як і попередні романи Тайлер, *У пошуках Америки* ... розкриває ідентичність шляхом аналізу і деконструкції сім'ї»

³ «Замість окремих визначень «іранка» і «американка», Мерієм погоджується з дефісом і розуміє, що вона нарешті влилася»

⁴ «Імміграційне Танго»

самоідентифікація (в першу чергу етнічна), взаємовплив культурних та світоглядних концепцій, толерантність – навряд чи уможливають однозначні відповіді. Вважаємо, що продовження дослідження нарративної стратегії Енн Тайлер із залученням інших романів авторки є перспективним та необхідним кроком на шляху до осягнення художньої концепції письменниці. Також, на нашу думку, варто звернути дослідницьку увагу на потрактування авторкою стосунків «Я» з «Іншим», залучаючи інші книги письменниці, як наприклад, «Accidental Tourist», де подібна проблема теж звучить на повний голос. А оскільки письменниця плідно працює і сьогодні – у цьому році світ побачив її новий роман «Noah's Compass» – то матеріалу для досліджень, вочевидь, не бракуватиме.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бгабга Т. Націєрозповідність (передмова до книги «Нація і розповідь») // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. – Львів: Літопис, 2001. – С. 738-740.
2. Денисова Т.Н. «Головна течія» і контекст мультикультуралізму // Матеріали міжнародної конференції «Американська література після середини ХХ століття», м. Київ, 25-27 травня 1999 року / Уклад. Т.Н. Денисової; Редкол.: М.Жулинський (голова) та ін. – К.: Довіра, 2000. – С. 182-18.
3. Gray J. M. A Conversation with Anne Tyler // Tyler A. Digging to America. – N.Y.: Ballantine Books, 2007. – P. 281-288.
4. Medvesky A. N. Faulty Vision and Hearing in the Novels of Anne Tyler: PhD Diss. – Indiana U-ty of Pennsylvania, 2008. – 191 p.
5. Tyler A. Digging to America. – N.Y.: Ballantine Books, 2007. – 294 p.

Таміла КОТОВСЬКА

НОВЕЛІСТИЧНО-ПОВІСТЕВИЙ КОНТЕКСТ І ВИТОКИ МОТИВІВ «ДІТЕЙ ВІЙНИ» В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ (О.ГОНЧАР, ДЖ.СЕЛІНДЖЕР)

У статті розглядається сумірність таланту, долі і пам'яті в житті сучасників і наступних поколінь О.Гончара і Дж.Селінджера. Зроблено спробу констатування подібності перегуків сюжетно-фабульних мотивів, творів з головними героями Г.Колфілдом, П.Кульбакою, підліткових орієнтацій минулого, сучасного і майбутнього.

Ключові слова: мотив, інтертекстуальність, національна література, проблема виховання, стиль, міжкультурна взаємодія.

The article analyses commensurability of talent, fate and memory, in life of contemporaries and next generations of such writers as O.Gonchar and J.Salinger. It was made an attempt to detect matches and similarities of plots, stories, of literary works with protagonists H.Coulfield and P.Kulbaka, adolescent orientations of the past, present and future.

Key words: motif, intertextuality, national literature, the problem of education, style, intercultural interaction.

В статье рассматривается соизмеримость таланта, судьбы и памяти в жизни современников и последующих поколений О. Гончара и Дж.Селлинджера. Сделана попытка выявления сходства сюжетно-фабульных мотивов, произведений с главными героями Г. Колфилдом, П. Кульбакой, подростковых ориентаций прошлого, настоящего и будущего.

Ключевые слова: мотив, интертекстуальность, национальная литература, проблема воспитания, стиль, межкультурное взаимодействие.

Новелістично-повістевий корпус творів Олесь Гончара наближає українців на сюжетно-фабульному рівні до бестселлера Дж.Селінджера. Про таке наближення є свідчення деяких літераторів (О.Бабишкін, М.Насенко, А.Погрібний, В.Коваль). Вони окреслюють «силове поле» і